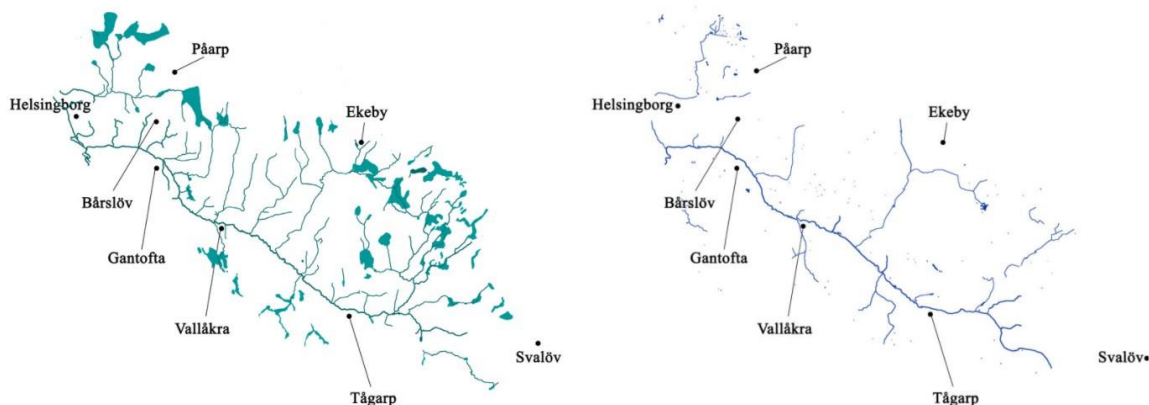

Ovan: kartor över Rååns vattensystem och våtmarker vid 1800-talets början (vä) och 2000-talets början (hö). [Läs mer här](#)

Landskapets förändring sedd från en 1800-talsfamilj i Vallåkra

Det var en gång en familj som bodde vid en å i Vallåkra för länge sedan. I början på 1800-talet. De bodde i ett litet rödmålat hus. Intill huset fanns en liten ladugård och ett utedass. Familjen hade två kor, en arbetshäst, några grisar och ett par höns. 5 barn bodde på gården. Runt gården rann det många små bäckar och där fanns många kärr med vass där olika fåglar satt och sjöng. Grodorna kväkte högt om våarna och storkarna gick och plockade grodor och andra smådjur i vattnet.

Mamman och pappan i familjen arbetade hårt i sina små trädgårdsland och på sina åkrar som omgärdades av alla de små bäckarna och våtmarkerna. Barnen hjälpte till på gården när de inte gick i skolan.

På hösten skördade man och det man inte åt upp lade man ner i källaren under huset. På denna tiden fanns inga kylskåp.

Så småningom blev det vinter. Det kom mycket snö. Familjen satt mest inne vid elden och lagade redskap och sydde kläder. En dag - det var i februari - bad mamman pappan i familjen att gå ner i källaren för att hämta upp potatis så att hon kunde laga lite mat. Javisst, sa pappan och tog på sig rocken och traskorna och gick ut. Man fick gå runt huset för att komma ner i källaren. Men - så länge han var borta!! Vart hade han tagit vägen??

Efter ett litet tag slogs dörren upp med en smäll och pappan stod där - han såg helt chockad ut. Han sa - ni måste följa med ner i källaren - någonting hemskt har hänt nere i källaren! Familjen blev förskräckta och alla följde med ner i källaren.

Nere i källaren ledde pappan fram dem till korgen där potatisen brukade ligga. De tittade ner i den - och vad fick de se - om inte fullt med små, små möss i bingen!! Och de hade ätit på varenda potatis...!

Mamman såg ut på snön och mörkret där ute. Det var den enda maten de hade för att klara vintern..!

Familjen gick in i huset igen. Barnen fick gå och lägga sig utan mat den kvällen. Föräldrarna satt uppe vid ett stearinljus vid bordet och pratade.

Det blir väl ingen annan råd än att vi får gå till grannen och låna potatis, sa mamman.

Ja – sa pappan. Du, jag har länge gått och tänkt på en sak. Du vet de där båtarna som folk åker med – över till det där landet Amerika..

Nej, nej sa mamman - inte åker jag då iväg till Amerika!! Och lämna våra gamla föräldrar här!!

Dagen därpå gick pappan över till grannen. Jodå - han fick låna en säck potatis. Men grannen hade 7 barn så han hade det inte så fett han heller. Innan pappan gick tillbaka sa grannen: -Kom tillbaka när det börjar våras. Jag har en idé!

Jodå, det skulle pappan.

Familjen klarade sig över vintern tack vare potatisen de hade fått och så småningom när det började våras gick pappan över till grannen. Grannen gick in i huset för att hämta något och han kom ut med - ett rör !! (visa upp dräneringsröret).

-Vad ska vi med det till, sa pappan. Jo, kom här ska jag visa dig, sa grannen. Så gick han ut i ladan – där hade han en hel skottkärra med rör. Han tog med sig två spadar och de gick ut till en bäck som slingrade sig fram utanför huset. Nu gräver vi, sa grannen. Och så grävde de – ett rakt dike tvärs över alla slingor. Vattnet rann ner i diket istället för att rinna i den slingrande bäcken. De tog jorden och fyllde igen slingorna där bäcken runnit. Så tog de rör och la ner dem i diket – tätt efter varandra så att de bildade ett långt rör – som slutade i ån. Nu började vattnet rinna inne i röret istället. De tog jord och täckte röret. Till slut kunde man inte längre se bäcken eller diket – vattnet rann inne i röret under marken. Du kan få den här marken av mig, sa grannen. Du kan få odla här. Jaha, sa pappan förvånad. Nu går vi bort till det här vassområdet och leder bort vattnet, sa grannen och så gjorde de det. De grävde diken bland vassen och lade ner rör så att vattnet rann bort.

Nu fick de båda familjerna mer mark att odla.

Familjen med de 5 barnen fick barnbarn – och barnbarnsbarn – och barnbarnbarnsbarn. De fortsatte på föräldrarnas arbete. Till slut fanns det bara stora, stora åkrar i Skåne – med rör under marken där vattnet från de gamla bäckarna rann.

Familjen fick barnbarnbarnbarnbarnbarn. De var födda år 2013 (försök pricka året då barnen i klassen är födda) och 2015. De bodde i en helt annan värld. Nu bodde de flesta människorna i städer och inte ute på landet. En fin sommardag skulle familjen åka till Lomma för att bada. Det var en jättefin sommardag. De gjorde i ordning fika-korg och åkte dit. Men – vad var det som flöt i vattnet...något grönt...alger...!! Här kan vi ju inte bada, tyckte barnen. Varför är det såhär?? Mamman och pappan berättade att förr hade det funnits mycket vatten överallt, men sedan hade man dikat ut åarna och bäckarna för att man var fattig och ville ha åkermark. Och när gödningen från åkrarna läckte ut i åarna och hamnade i havet så växte alla algerna där!!

Men kan man inte göra något åt alla algerna här då, sa barnen. Så här vill inte vi ha det!!

Jodå, det kan man sa föräldrarna och berättade att nu gjorde man nya dammar igen. Man har gjort över 60 nya dammar längs Råån och lika många längs många andra åar i Skåne. Man gör åar och bäckar slingriga igen – då blir det mera å. Och vattnet saktar ner och blir klarare och renare när det grumliga faller ner till botten. Växterna växer och tar upp av näringen i vattnet så att inte lika mycket kommer ut i havet och gör att algerna växer till sig!

Titta här i dammen bakom er! Ser ni vad det växer i dammen! Under marken finns rör som leder vattnet ut i dammen. Vattnet har runnit på vägar och under åkrar. Gödsel från åkrarna och föroreningar från vägen har läckt ner i vattnet. Nu hamnar gödseln i dammen och alla växter växer så det knakar!

Detta är väldigt förenklat – många saker händer i dammen som gör att vattnet renas – denitrifikation, sedimentation etc. Man tar också bort vandringshinder och lägger ut lekgrus för fisk. Det är bra att grenar och stenar ligger kvar i ån – man ska inte rensa bort allt – i små skrymslen trivs småkryp och de är bra fiskföda.

©Ingegerd Ljungblom, Natur i fokus